Bu Proje T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla hazırlanmıştır.

Çağdaş Sanatta GÖBEKLİTEPE

SERGİ - KONSER - SEMPOZYUM

Sayın Devabil Karg

Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla hazırlanan, 20 Ekim-03 Kasım 2022 tarihleri arasında Siret Uyanık koordinatörlüğünde yürütülen Çağdaş Sanatta Göbeklitepe Projesinin Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi, Göbeklitepe ile Harran Üniversitesindeki sergi, sempozyum ve konser etkinliklerine sağladığınız katkılar için teşekkür ederiz.

Proje Koordinatörü
Siret Uyanık

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI DEVLET OPERA VE BALESİ

HARRAN ÜNİVERSİTESİ 1992

ŞURKAV

GÖBEKLİTEPE ŞANLIURFA TURİZMİ GELİŞTİRME AŞ.

ŞANLIURFA MÜZESİ

MARTURA STONES by TURAN BEKİSOĞLU since 1959

MAG

Bu Proje TC Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla hazırlanmıştır.

Çağdaş Sanatta GÖBEKLİTEPE

RESİM - HEYKEL - SERAMİK SERGİSİ

PROJE KOORDİNATÖRÜ VE KÜRATÖR: SİRET UYANIK

Adnan Tepecik, Ahmet Dalkıran, Alaybey Karoğlu, Aydın Ayan, Aziz Baha Örken, Berna Okan, Bünyamin Balamir, Bünyamin Özgültekin, Devabil Kara, Devrim Erbil, Ekrem Kahraman, Emre Bekişoğlu, Ergin İnan, Erol Kılıç, Gülten İmamoğlu, Habip Aydoğdu, Halil Akdeniz, Hasan Pekmezci, Hasan Rastgeldi, Himmet Gümrah, Hüsamettin Koçan, Hüseyin Elmas, İhsan Çakıcı, İlham Enveroğlu, Kadir Şişginoğlu, Mehmet Ali Doğan, Mehmet Kemal İçden, Meliha Yılmaz, Merih Tekin Bender, Murat Erkan, Mustafa Cevat Atalay, Nihan Yardımcı Çetinkaya, Saadet Gözde, Selma Şahin, Sema Kara, Semih Büyükkol, Serap Ünal, Siret Uyanık, Süleyman Saim Tekcan, Şükran Pekmezci, Yeliz Selvi Gölpunar, Yücel Dönmez, Zahit Büyükişleyen, Zuhal Arda, Zehra Çobanlı

ŞANLIURFA MÜZESİ

20 EKİM
03 KASIM
2022

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
DEVLET OPERA VE BALESİ

HARRAN ÜNİVERSİTESİ 1992

GÖBEKLİTEPE

ŞANLIURFA TURİZMİ GELİŞTİRME A.Ş.

MARTURA STONES

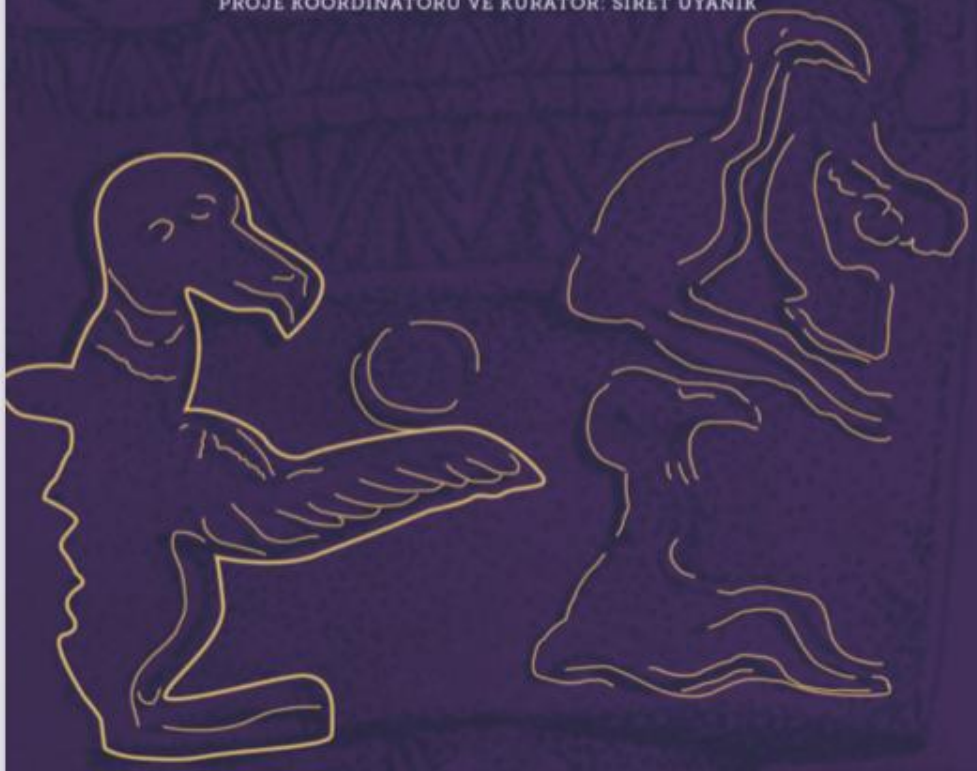
MAG

Bu Proje TC Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla hazırlanmıştır.

Çağdaş Sanatta GÖBEKLİTEPE

SERGİ - KONSER - SEMPOZYUM

PROJE KOORDİNATÖRÜ VE KÜRATÖR: SİRET UYANIK

ŞANLIURFA MÜZESİ

20 EKİM
03 KASIM
2022

Onurlandırmanız Dileğiyle

SERGİ AÇILIŞI

20 EKİM 2022
Saat: 14.00
Şanlı Urfa Müzesi

KONSER

DEVLET OPERA VE BALESİ ŞAN KONSERİ

20 EKİM 2022
Saat: 17.00
Göbeklitepe

SEMPOZYUM

GÖBEKLİ TEPEDEN GÜNÜMÜZE ÇAĞLAR BOYU SANAT

21 EKİM 2022
Saat: 10.00
Harran Üniversitesi

Bu Proje TC Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla hazırlanmıştır.

Çağdaş Sanatta GÖBEKLİTEPE

RESİM - HEYKEL - SERAMİK SERGİSİ

PROJE KOORDİNATÖRÜ VE KÜRATÖR: SİRET UYANIK

Adnan Tepecik, Ahmet Dalkıran, Alaybey Karoğlu, Aydın Ayan, Aziz Baha Örken, Berna Okan, Bünyamin Balamir, Bünyamin Özgültekin, Devabil Kara, Devrim Erbil, Ekrem Kahraman, Emre Bekişoğlu, Ergin İnan, Erol Kılıç, Gülten İmamoğlu, Habip Aydoğdu, Halil Akdeniz, Hasan Pekmezci, Hasan Rastgeldi, Himmet Gümrah, Hüsamettin Koçan, Hüseyin Elmas, İhsan Çakıcı, İlham Enveroğlu, Kadir Şişginoğlu, Mehmet Ali Doğan, Mehmet Kemal İçden, Meliha Yılmaz, Merih Tekin Bender, Murat Erkan, Mustafa Cevat Atalay, Nihan Yardımcı Çetinkaya, Saadet Gözde, Selma Şahin, Sema Kara, Semih Büyükkol, Serap Ünal, Siret Uyanık, Süleyman Saim Tekcan, Şükran Pekmezci, Yeliz Selvi Gölpunar, Yücel Dönmez, Zahit Büyükişleyen, Zuhal Arda, Zehra Çobanlı

ŞANLIURFA MÜZESİ

20 EKİM
03 KASIM
2022

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI DEVLET OPERA VE BALESİ

HARRAN ÜNİVERSİTESİ 1992

GÖBEKLİTEPE

ŞANLIURFA TURİZMİ GELİŞTİRME A.Ş.

MARTURA STONES

MAG

Çağdaş Sanatta
GÖBEKLİTEPE

içindekiler

Salih AYHAN / Şanlıurfa Valisi

Necmi KARUL

Aydın AYAN / Sanatçı/Prof.

Ekrem Kahraman

Siret UYANIK / Proje Koordinatörü ve Küratör

A
Adnan Tepecik
Ahmet Dalkıran
Alaybey Karoğlu
Aydın Ayan
Aziz Baha Örken

B
Berna Okan
Bünyamin Balamir
Bünyamin Özgültekin

D
Devabil Kara
Devrim Erbil

E
Ekrem Kahraman
Emre Bekişoğlu
Ergin İnan
Erol Kılıç

G
Gülten İmamoğlu

H
Habip Aydoğdu
Halil Akdeniz
Hasan Pekmezci
Hasan Rastgeldi
Himmet Gümrah
Hüsamettin Koçan
Hüseyin Elmas

İ

İhsan Çakıcı
İlham Enveroğlu

K

Kadir Şişginoğlu

M

Mehmet Ali Doğan
Mehmet Kemal İçden
Meliha Yılmaz
Merih Tekin Bender
Murat Erkan
Mustafa Cevat Atalay

N

Nihan Yardımcı Çetinkaya

S-Ş

Saadet Gözde
Selma Şahin
Sema Kara
Semih Büyükkol
Serap Ünal
Siret Uyanık
Süleyman Saim Tekcan
Şükran Pekmezci

Y

Yeliz Selvi Gölpunar
Yücel Dönmez

Z

Zahit Büyükişleyen
Zuhal Arda

Önsöz

Salih AYHAN
Şanlıurfa Valisi

Medeniyetlerin ve kültürün beşiği kentimizin kadim topraklarında bulunan, tarihin sıfır noktası olarak anılan, günümüzden 12.000 yıl kadar önceye tarihlendirilen Göbeklitepe; gizemi hâlâ tam manasıyla çözülememiş harikulade kültürel varlığımızdır. Mısır piramitlerinden 9000, Stonehenge'den ise 6000 yıl önce inşa edilen Göbeklitepe; dünya üzerinde bilinen, maziden atiye erişen ilk ve en kıymetli köprüdür.

Taşın hafızası vardır derler. Binlerce yıl önce bu topraklarda nefes almış insanlardan günümüze ulaşan bu yapıtlar, elbette birer taş parçası olmaktan çok daha öteler. Binlerce yıldır gök kubbenin altında kendi ruhlarına erişilmesini, anlaşılmayı, anlatılmayı, yorumlanmayı bekliyorlar...

İnsanoğlu çeşitli mecralarda, çeşitli yöntemlerle kendini ifade etmeye çalıştı; dünyanın ilk gününden bugüne dek... Kimileri duvarlara kabartmalar yaptı, kimileri çamuru kullandı; kimileri hissettiklerini tuvale döktü, kimileri de notalara... Arkaik toplumlardan modern hayata ulaşıncaya dek, hep anlatma ve anlaşılma kaygısı güttü insanlık.

Sanat; dış dünyayı tanımanın, anlatma ve anlaşılma güdüsüyle içselliği dışa vurmanın nadide yollarından biridir. Var olan diğer yöntemlerin hiçbiri, tüm gerçekliğin tamamlanmış ve gündelik bilinçle harmanlanmış ifadesini sanat kadar yansıtamaz. Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in ifadesiyle sanatçı; gerçekliği *"ikiye katlar"*, *"ilk"* gerçeğe ayna tutan sözde «*ikinci gerçekliği*" yaratır. Sanatçının var olan birinci gerçekliğe dair oluşturduğu ikinci gerçeklik, tarihsel öz bilinci de yansıtır.

''Çağdaş Sanatta Göbeklitepe" adı verilen bu projede, 44 saygıdeğer sanatçımızın birikimlerini dışa vurduğu eserlerle buluşma imkânı yakalayacağız. Bu dünyaya, bu topraklara bir iz bırakma gayesinde olan ve bu yolculukta emek veren herkese sevgiyle, şükranla...

Aydın AYAN
Sanatçı/Prof.
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

UYGARLIKLARIN GÜNDOĞUSU: GÖBEKLİTEPE*

İnsanlığın kültür tarihi, her an değişebilecek bilinen doğrular üzerine kurulmuştur. Bilimin bize bu gün doğru olarak sunmuş olduğu bilgi yarın yapılan yeni bir buluşla yanlışa dönüşebilme potansiyelini sürekli olarak bünyesinde taşımaktadır çünkü. Bu gerçekliğe bağlı olarak bizler de özdeyiş haline gelmiş bir anımsatmada bulunuruz yeri geldikçe: Yaşamda değişmeyen tek şey vardır, o da değişimin ta kendisidir!

Bugünün bilimsel doğrularından birkaçına değinerek başlayalım. "13,5 ışık yılı yaşında bir evren; içinde milyarlarca galaksi; her galakside yüz milyarlarca yıldız sistemi... O sistemlerden sadece biri olan güneş ve onun gezegenlerinden birisi... İşte o küçük dünya üzerinde, taş çatlasa yüz yıl yaşayan biz insancıklar..." (1)

"Bu bilgilere göre Güneş Sistemi ve Dünya yaklaşık 5 milyar yaşındadır". (2)

"Bir Türk Bilim İnsanı, bir Türk arkeolog Prof. Fahri Işık, son bulguların ışığında, Dünya Kültürü'nü biçimlendiren kaynağın Yunan Kültürü ve Yunan Mitolojisi değil, Anadolu Kültürü ve Anadolu Mitolojisi olduğunu kanıtlıyor".

"... Haziran 2019'da "Genişletilmiş 2. Basım"ı yapılan "UYGARLIK ANADOLU'DAN DOĞDU" adlı kitabıyla, "Dünya Kültür Tarihi"ni altüst eden arkeolojik bulguları ve yorumlarını yayımlıyor". (3)

Metnimizi, okuduğumuz bilimsel kitaplardan öğrendiğimiz bir savsöz ile sürdürelim: "Tarih Sümer'le başlar". Yazıyı Mısırlılar ile yakın dönemlerde bulan ve kullanmaya başlayan, geleceğe "yazılı belge" bırakan devlet nitelikli ilk kurumsal yapı olan Sümerler, bu önemli buluşları nedeniyle öncü bir konuma taşınmış olur. Yukarıdaki saptama elbette ki hem geçmişin arkeolojisi açısından hem de gelecekteki buluşlar yönünden tarihin akışını değiştirmiş, insanlığın kültür tarihine yeni bir yol açmıştır.

Bununla birlikte, geçmişe dönük araştırmalar ile geleceğe dönük yeni arayışlar sürdükçe;

"başlangıçlar" ile "bitişlerin" hangi koşullarda ve ne zaman ortaya çıkacakları, zamanı belli olmayan olasılıklar olarak kendilerini her zaman duyumsatacaktır. İnsanlığın kültür tarihinin akışını etkileyecek önemdeki olgulardan biri de yakın zamanda; bizim yaşadığımız Anadolu coğrafyasında, "yazı" ile değil "arkeolojik kazı" ile ortaya çıkarılmıştır.

Bu çok önemli bulgu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde; Şanlıurfa iline 20 kilometre uzaklıktaki Örencik Köyü yakınlarında Alman Arkeoloji Enstitüsü ile Şanlıurfa Müze Müdürlüğü birlikteliğinde yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılmıştır. 1995 yılında Alman Arkeolog Prof. Dr. Klaus Schmidt liderliğinde sürdürülen kazılarda Göbeklitepe'de çok önemli bulgularla karşılaşılmıştır.

Arkeolojik bulgular ve bilimsel araştırmalar, Homo Sapiens adı verilen ilk insanların, günümüzden yaklaşık olarak 300-400 bin yıl önce Doğu Afrika'da ortaya çıktığını ve oradan Avrupa ve Asya'ya, daha sonra da tüm dünyaya yayıldıklarını göstermektedir. İlk insanlar yaşadıkları coğrafyalarda; o bölgenin koşullarına uyum sağlama sürecinde yaptıklarına ilişkin "izler" bırakmışlardır. Avcı-toplayıcı konumdan göçer konuma, daha sonra da yerleşik düzene geçerek ekip biçmeye başlamışlardır. Bu süreçler hem çok uzun zaman dilimlerine yayılmış hem de her yerde eşzamanlı bir değişim süreci göstermemiş; coğrafyanın ve iklimin sunduğu olanaklara göre biçimlenmiş, uzun ve sıkıntılı bir uyum ve evrimleşme çizgisi ortaya koymuştur. Bazı topluluklar, Eski Taş Çağı/Yontma Taş Devri/ Paleolitik Dönemi (M.Ö. 100 0000-12 000) yaşarlarken bazıları Orta Taş Çağı/Mezolitik Dönemi (12 000-5 800), bazıları Yeni Taş Çağı/Cilalı Taş Devri/Neolitik Dönemi (M.Ö. 5 800-4 800) ve sırasıyla, Bakır Çağı (M.Ö. 4 800-3 000), Tunç Çağı (M.Ö. 300-1 300), Demir Çağı (M.Ö. 1 300-600) diye adlandırılan dönemleri yaşamışlardır. Bu süreçte elini kullanmasını öğrenen ve yaşamını sürdürebilmek için gerekli "aletleri" yapmaya başlayan, bir başka deyişle tasarımlamaya başlayan "zeki cevher" Homo Sapiens, yaşamını sürdürmekte olduğu mekânlara müdahale etmeye, kendi yaşam biçimine uygun tasarımsal mekanlar da oluşturmaya başlamıştır. Olumsuz doğa koşullarından ve yabani hayvanlardan korunmak için uygun mekânlara sığınmış ya da var olanları kendi yaşam koşullarına göre yeniden biçimlendirmiştir.

Tüm bu uğraş ve çabalar insanın kültür tarihinin ön aşamaları olarak insanlık tarihinde zaman içinde yerlerini almışlardır. İlk aşamalarda karnını doyurabilmek için taş, kemik ve benzeri gereçlerden avlanma silahını oluşturan ilkel insan, sonraki aşamalarda daha korunaklı bulduğu mağaralarda yaşamaya ve tapınak nitelikli mekânlar oluşturmaya, duvarlara resimler çizmeye başlamıştır. Fransa'daki Altamira (M.Ö. 30 000), Chauvet (M.Ö. 25 000), Pech Merle, Lascaux Mağaraları (M.Ö. 22 000) ile İspanya'dan Hindistan'a, Somali'den Brezilya'yadaki mağara duvarlarına; Azerbeycan'ın Kobustan bölgesindeki kayalıklardan Anadolu'ya ve dünyanın daha başka bölgelerindeki kayalar üzerine, değişik araç ve gereçler yardımıyla hayvan ve insan figürleri ile simgesel nitelikli bazı resimler çizerek ya da boyayarak avlanma edimini farklı bir boyuta taşımayı hedefleyen "gizemli izler" bırakmıştır. Bu süreçte, bir yandan avlanarak yaşamayı sürdürürken öte yandan ekip biçmeyi, yerleşik düzene geçmeyi seçen topluluklar da aynı zaman diliminde yaşam sürmüşlerdir. Yapılanlara "sanat", bu edimi ortaya çıkaran dürtülere de bugünkü anlamda "sanatsal üretimde bulunmak" denemeyeceği açık olmakla birlikte; görsel üretim ve iletişim sürecinde ulaşılmış olan düzey açısından; insanın kültür tarihinin farklı ve bir üst aşamasına geçilmiş olduğu da somut bir olgu olarak belirginleşmiştir.

Her ne kadar çok gerilere gidilerek; başlangıca atıfta bulunmak üzere savsöz nitelikli "önce söz vardı!" vurgusu sıklıkla yapılsa da, yukarıda değinilen binlerce yıllık süreçte "anlamlı söz" var mıydı henüz bilinmiyor. Bununla birlikte, ilk modern insanların 60-65 bin yıl önce mağara duvarlarına çizdikleri resimlere bakıldığında; "söz ile" olmasa da "göz ile", anlamak ve anlaşılmak için sözü ve yazıyı gerektirmeyen "görsel dil ile" iletişim kurabilmenin yolunun bulunmuş oldukları gerçeği yadsınamaz. Öyleyse "önce söz vardı" vurgusundaki "söz"ün yerine "göz"ü koyarak "önce göz vardı!" ya da "görselliğe dayalı iletişim" bir başka deyişle "görsel işaretlerle iletişim" vardı demek yanlış olmayacaktır.

Metnimizi, binlerce yıl önceden günümüze taşıyarak "Göbeklitepe Olgusu" ve "Göbeklitepe Projesi"ne değinerek sonlandıralım.

Yakın zaman önce Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Göbeklitepe diye isimlendirilen yerde yapılan arkeolojik kazılardaki bulgular tarihin akışını farklı bir boyuta taşımıştır. Önceki yıllardaki bazı tarihlendirmelerde atıfta bulunulan "menhir" ya da "dolmen"

nitelikli bulgular Göbeklitepe'de ortaya çıkarılanlar sonrasında tarihlendirme açısından önemlerini yitirme noktasına gelmişlerdir. Örneğin, dolmenlerin en bilinenlerinden biri olan İngiltere'deki Salisbury Düzlüğü'nde bulunan Stonehenge Güneş Tapınağı (M.Ö. 3 000-2 000 yılları arasında oluşturulduğu varsayılmaktadır), gene tapınak nitelikli bir yerleşke olan Göbeklitepe'nin (M.Ö. 10.000) bulunuşu sonrasında tinsel ve tarihsel öneminden çok şey yitirmiştir. Bu, insanlık tarihindeki Göbeklitepe Olgusudur,

Tarih öncesi dönemden kalan ve bugüne dek bulunmuş en büyük tapınak mimarisi örneği olan Göbeklitepe, üzerlerindeki simgesel, stilize hayvan ve insan kabartmaları, dairesel biçimde yerleştirilmiş olan tinsel nitelikteki dizilişleri ile anlam boyutunu oldukça geniş ve karmaşık bir boyuta taşıyan, boyları üç ile altı metre arasında değişen dikili taşların (monolit) bir arada sunulduğu benzersiz bir yerleşke olarak görünmektedir.

İnsanın kültür tarihindeki çok özel yeri, tinsel ve simgesel niteliğiyle Göbeklitepe, yan kenarlarına çizilmiş kabartma nitelikli kollar ve eler ile insana atıf yaptığı düşünülen karşı karşıya konumlandırılmış "T" biçimli heykelsi iki adet büyük dikili taşı (megalit) ve bu taşlar üzerindeki görsel işaretleriyle gizem dolu farklı bir inanç ve yaşamı günümüze taşıyan "anıt" nitelikli benzersiz bir yapı olarak karşımızda durmaktadır. Doğaldır ki, insanlık kültürüne karşı duyarlı bireyleri ve kurumları bir araya getirmeyi ve Anadolu Uygarlıklarının İzini sürmeyi hedefleyen Göbeklitepe Projesi, genelde dünya, özelde Anadolu kültürlerine duyarlı sanatçıların ve sanat dostlarının ilgisinden yoksun kalamazdı. Biz sanatçılar da "önce Göbeklitepe vardı" diyerek, uzak ya da yakın geçmişte insan ve insanlık adına bırakılmış "izler"in devamında var olanlara eklemlenerek, ya da çeşitlendirip farklılaştırarak "yeni izlerle" bu anlamlı yürüyüşe katılmış bulunmaktayız.

Yeni projelerle, yeni projelerde, Anadolu Uygarlıklarının İzinde buluşmak üzere.

Alıntılar/Atıflar:

*Metin içinde değinilen binlerce, on binlerce yıl öncelere gönderme yapan tarihler, kaynaklarda farklılık göstermekte ve yeni bulgularla değişebilmektedir. Bu nedenle, belirtilen tarihlerin kesin değil, yaklaşık tarihler olarak değerlendirilmeleri özel bir önem taşımaktadır.

1 Naci ÖNCEL, "Kainatın merkezi", Hürriyet Gazetesi 15 Temmuz 2022, sayfa:6.

2 Emre KONGAR, "İnsanlığın kültür tarihini değiştiren kitap", Cumhuriyet Gazetesi, 10 Eylül 2019, sayfa:2.

3 E. KONGAR, agm".

Ekrem KAHRAMAN

TARİH İLE GELECEK ARASI SONSUZ BİR DÖNGÜ: ANLAMA VE DÖNÜŞTÜRME RİTÜELİ OLARAK ÇAĞDAŞ SANAT

Bilenler hatırlayacaktır: Paul Klee'nin 31x24 cm boyutlarında kâğıt üzerine yapılmış *Angelus Novus (Yeni Melek)* ismi verilmiş ölçüleri küçük fakat ünü oldukça büyük tarihsel bir resmi var. Resmin ünü ve tarihselliği aslında Klee'nin diğer resimlerinden sanatsal olarak daha değerli oluşundan çok yapılmış olduğu dönemin ünlü Alman düşünürü Walter Benjamin ile olan oldukça alegorik trajik entelektüel ilişkisinden geliyor. Klee'nin söz konusu bu resmi, 1920'li yıllarda Reiner Maria Rilke ile birlikte "insanlar ve melekler" konusunda çalışmalar / tartışmalar içinde olan bir şiir grubunda bulundukları günlerde yapmış olduğu tahmin ediliyor. Ağzı ve gözleri fal taşı gibi açık, kolları sanki uçacakmış gibi yana doğru kalkmış tek melek figürlü bu resmi Benjamin'in 1921 yılında satın aldığı ve o sıra üzerinde çalışıyor olduğu ünlü "Tarih Kavramı Üzerine Tezler" metnine de referans yaptığı; hatta bu yüzden de resme "Yeni Melek" ismini de yeni bir "tarih" metaforu söylemine referansla kendisinin vermiş olduğu ve böylece bir tür geleceğe sırtını dönmüş yeni ve şaşkın bir "tarih meleği" alegorisi iması içinde olduğu yorumu yapılıyor.

Benjamin'e göre resimdeki melek figürü, bakışlarını ve bilincini bir türlü kurtaramadığı ve sanki zamanla ayağımızın altından kayıp gidecekmiş gibi görünen bir "tarih"i temsil etmektedir. Resme zaten bizzat kendisi tarafından ismi verilen bu tarihsel "yeni melek" metaforu imgesi de, tarihsel kaygan zaman ve zemin katmanlarının metafizik bir etkiyle bilincimize karşı konulamaz yarı mecburi yeni bir dönem çağın yansıması gibidir sanki? Gelenek, tarih ve zaman, bir tür yarı tanrısal sonsuz bir tarih meleğinin kanatlarından sıyrılıp sanki çağın tarihsel hafızasına yerleşmekte ve böylece giderek bizim toplumsal insani varoluşumuzu belirleyen oldukça önemli bir dizi varlık kategorilerimizden birisi haline gelmekte gibi durmaktadır. Bir bakıma bu bağlamda gelenek, tarih ve zaman kavramlarını öne çıkaran o yarı ironik "hakikat" arayışı ile ama bir o kadar da gerçek olan bu varoluş durumu, aynı zamanda zamanın elini bırakmak istemeyen bu meleğin aşırı gergin kanatlarında bizleri kadim belleğimiz ve bilincimiz içinde var olan geçmişin tarihiyle de hem yüzleşmekte hem de ağır bir yeni imge olarak içinde taşımakta gibidir.

Aslında "tarih" denilen şeyin kendisi bile, bir zamanlar geçmişte olmuş olan şeylerle bu olguların bilimsel olarak incelenmesi ve kayıt altına alınması olarak da tanımlanabilir. Fakat bununla birlikte, bir yandan da tarih yoluyla bir şekilde geçmişteki insan ve toplum tecrübelerinden referansla önümüzdeki muhtemel geleceği anlama girişimi ve böylece geçmişi bugünden yola çıkarak yeniden ve bilimsel olarak kurgulamayı göze almak demektir. Bu, her ne şekilde olursa olsun bir bakıma büyük insanlığın tarihsel çağ geçmişi, insani toplumsal kültürel hatıraları, gelenekleri ve birikmiş kültür kurgularımızdan başka bir şey değildir sonuçta. Fakat unutmayalım ki insanlığın geçmişinde yalnızca henüz saptanabilmiş insani ve toplumsal sosyal, kültürel, siyasal kayıtlar değil aynı zamanda mitolojiler, dini inanışlar, destanlar vb. anlatılar da bulunmaktadır ki bana kalırsa çoğu bölge arkeoloji kazısında olduğu gibi Göbeklitepe'nin de içinde yer aldığı ve "Bereketli Hilal" olarak da adlandırılan bu tarihsel bölgede yarı destansı çok tanrılı inanış süreciyle -kavramsal olarak- tek tanrılı dinler sürecine geçiş arasında ortaya çıkan ve insanlık tarihinde ayrıcalıklı bir yere / anlama sahip olduğu görünen Mezopotamya *(Sümer (MÖ. 4000-2000), Akad (MÖ. 4000-3000), Asur (MÖ.*

2000- 600), Babil (2000-500) vd.) kültürleri ideolojik ve tarihsel olarak yeterince bilinmeden ne *Adem ile Havva*, ne *Nuh Tufanı* anlatısı, ne dünyanın ilk yazılı metni *Gılgamış Destan'*ı, ne ilk kütüphane (Ninova) kurucusu *Ashurbanipal*, ne ilk yasa koyucu kral *Hammurabi*, ne ilk uygarlık kenti olarak anılan *Babil*, ne *Babil Kulesi efsanesi*, ne de onun trajik kimliğinde beliren o ilk uygarlık formunun yıkılıp yok edilmesi, ne insanın tarihsel olarak insanlaşması ya da toplumsallaşmaya başlaması, ne de aydınlanma devrimi, hatta tarihsel *çok tanrılı inanışlar* ile *tek tanrılı dinler*in kendileri bile yeterince anlaşılamaz! Bunun için ise hem destanlara, hem mitolojilere hem de büyük ve geniş kapsamlı arkeolojik kazılara dayalı bilimsel çalışmalara ihtiyaç ve çaba gerekmektedir.

Benjamin gibi ömrü insanlık, felsefe ve tarih araştırmalarıyla geçmiş bir çağ entelektüelin tarih üzerine çalışırken bazen aynı zamanda tarihin de kararlı ve ısrarlı bir biçimde kendisine bakıyor olduğunu ve "Tarih Kavramı Üzerine Tezler" metni üzerine çalışması sırasında da zaten geliyor olanı herhalde fazlasıyla hissediyor olmalı diye düşünebiliriz. Fakat öte yandan da, bir an için içine sürüklendiği umutsuzluk gafletine düşüp bunu unuttuğu an hem güncel hakikati hem tarihi hem de umudunu ve hayatını çoktan kaybetmeye başladığının da altı kalın bir çizgiyle ısrarla çizilmeli kanısındayım. (Bana kalırsa bu aşırı trajik durum aynı zamanda büyük insanlığın da trajedisidir.) Nihayetinde Benjamin'nin de tarihsel çağın da en büyük tarihsel trajik heyulası Hitler de beş yıl kadar sonra milyonlarca insanın ölümü ve onların tarihsel lanetiyle çöküşe sürüklenecek, o da tıpkı Benjamin gibi Berlin'de kendi hazırlattığı yer altı sığınağında intihar ederek kendi elleriyle hayatına son verecektir.

Benjamin Paris'ten kaçarak ayrılmak zorunda kalırken 19 yıldır yanından hiç ayırmadığı Klee'nin söz konusu "Angelus Novus" resmini yakın arkadaşı Fransız yazar George Bataille'e emanet olarak bırakacak, Bataille de onun bu tarihsel emanetlerini Fransız Ulusal Kütüphanesine teslim edecektir. Resmin günümüzde İsrail'de Kudüs Müzesi'nde bulunduğu yazılıp söylenmektedir.

Fransız romancı Marguerite Yourcenar *Hadrianus'un Anıları* romanında yazar kitabın yazılmasıyla ilgili düşünceler bölümünde bir gün *Gustave Flaubert'in Mektupları* kitabını karıştırırken kitaptaki bir cümleye odaklanıp altını birkaç kez çizdiği notunu düşer. Cümle şöyledir: *"Tarihte İsa'nın henüz ortaya çıkmadığı, tanrıların varlıklarının sona erdiği dönem ile Cicero'yla Marcus Aurelius dönemleri arasında - öbür varlıklarla ilişkisi sıkı bir biçimde sürerken - her şeye karşın yine de insanın bir başına kaldığı benzersiz bir tarihsel süreç söz konusudur."*

Söylemesine göre artık Yourcenar'ın yazarlık hayatının büyük bir bölümü, -güçlü ve egemen bir imparator olduğu halde- yine de insani bir kişilik olarak tek başına olarak bile ayakta durabilen Hadrianus'u tanımaya çalışıp onun ağzından kendi algıladığı muhayyel Hadrianus'unu yazmayla geçecektir.

Yourcenar göre Flaubert, insanın ilk ortaya çıktığı ve doğada zorlu bir yaşam savaşı verdiği süreçte, karşısında baş edemediği, anlayamadığı ne varsa ona (gök, yer, güneş, dağ, ırmak, şimşek, güçlü vahşi hayvanlar vb.) taptığı sürecin sonu ile bir kavram olarak *tek tanrılı dinler* sürecine geçildiği sürece kadar ki tarihsel uzun zaman aralığında insanın esas olarak öyle ya da böyle kendi masumiyet kültü çizgisinde ilerlediğini, her şeye rağmen bunun da bir tür insani özgürleşme olanağı getirdiğini söylemektedir.

Bu oldukça *insani / toplumsal* saptama ne kadar doğru, elbette tartışılabilir. Ne var ki bugünden bakıldığında binlerce yıl süren bu tarihsel kültürel kesitler yaban katmanlar toplamında insanın her şeye karşın yine de büyük bir doğal masumiyet alanında durduğu ve o nedenle de kendi seçimleriyle -olumlu ya da olumsuz- kendi asıl varoluşunu özgürce ve yeniden yeniden kurmaya giriştiği farklı farklı bir dizi süreç yaşandığı görüşü kanımca oldukça ilgi çekici, kışkırtıcı ve yerinde bir saptama gibi durmaktadır.

Günümüz Alman çağdaş sanatçılarından Anselm Kiefer ise bu alabildiğine tarih ve felsefe yüklü "Benjamin ve Yeni Tarih Meleği" imgesinden yola çıkarak 1989 yılında "Tarih Meleği: Haşhaş ve Bellek" isimli bir sergi gerçekleştirdi. Klee / Benjamin ikilisinin "Yeni Tarih Meleği"nin sırtı geleceğe, yüzü ise geçmişe dönük ve bu yüzden de alabildiğine şaşkın, ürkek ve endişeliyken Kiefer'in Tarih Meleği'nin kanatları ise kurşun plakalardan yapılmış el yazması kitap sayfalarından, içi ise haşhaş ile doldurulmuş bir savaş uçağı merkezli bir savaş trajedisi belleği imgesi kuracaktır resimlerinde. Haşhaş, petrol, alev, kül, harita,

yıkılmış kent ve kasaba görüntüleri vb. bir tür günümüz bölge coğrafyalarının asıl hallerini açığa vurmakta gibidir sanki?

Sonuçta arkeoloji, mitoloji, çağdaş felsefe, sanat ve kültür birbirini çeken ilintili farklı farklı kavramlar olarak öne çıksalar da bazen insanlık dara düştüğünde, aklı karıştığında ve tarihsel bir umutsuzluğa kapıldığında o kavramları dahi hesaba katmadan ister istemez Klee'nin "Yeni Melek"i gibi gelecekten çok geçmişe / tarihe ve mitolojiye bakmaya başlar. Bazen de tam aksi olur ve tuhaf bir biçimde onca gelişmiş insan bilinci dumura uğrayıp çöktüğünde ya da tarihsel zamanı gelip çattığında *tarih* dediğimiz şeyin kendisi de muhtemel *gelecek* de dönüp hem birbirine bakarlar hem de tarihsel çağsal büyük insanlığa. Böyle bir durum ortaya çıktığında hem gelenek ve tarih hem de geliyor olan yeni çağa aydına, entelektüele, sanatçıya, şaire, edebiyatçıya hatta bir tarih ve gelecek olarak dönüp bir de kendi yüzlerine bile benzer bir gerginlikle bakabilir bazen. Fakat onlar da tıpkı insan ve toplum gibi o tarihin o dönemindeki duyumu, algısı ve gerekçelerle olmaz bu. *Yeni Tarih Meleği* ilahi bir cellat gibi gelir ve hükmünü uygular. Büyük insanlığa öyle bir sert tokat atar ki, izi hep kalır gelecekte de. İnsanlık topyekun tarihe tokat atabilir mi bilemiyorum ama sanatçı, edebiyatçı, şair, felsefeci ve entelektüel düşünceyle sanatla ve yeni yeni keşiflerle pekala da olabilir bu. Bugüne kadar hep böyle oldu ve yarın da olmaya devam edecek kesinlikle.

Fakat unutulmasın ki; çağdaş düşünce de çağdaş sanat da bilimsel arkeoloji de doğu batı mitolojileri de hem geçmişe hem geleceğe uzanan derinlemesine ve mecburi bir gelecek kazısıdır sonuçta...

Siret UYANIK

Proje Koordinatörü ve Küratör

ÇAĞDAŞ SANATTA GÖBEKLİTEPE

Çağdaş sanatta Göbeklitepe, tarihin sıfır noktasında heyecan verici buluntularıyla sanatçılara ilham kaynağı olan Göbeklitepe'den çıkan eserlerin sergilendiği Şanlıurfa Müzesi'nde çağdaş sanatçıların eserlerinden oluşan seçkiyle geçmişten günümüze bir köprü kurularak kültürel bellek ve dünden bugüne aktarılan sürece ışık tutacak multidisipliner bir sergidir.

Bilinen en eski sanat ve yerleşim yeri olan Göbeklitepe, Şanlıurfa yakınlarında insanlık tarihi açısından önemli kırılmaların yaşandığı bir merkez.

Dünyanın sayılı arkeolojik alanlarından biri olan bu eşsiz miras, 2018 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine kabul edilmiştir.

Tarih öncesi ritüellerden, insanın çevresinden yararlanma biçimlerine, anıtsal mimariden sembolik dünyalarını oluşturan hayvanlara kadar çok çeşitli verilere ulaşılan bir yer olmuştur. Göbeklitepe kazıları 1995 yılında başlamıştır. Günümüzden 12.000 yıl öncesinden bize heyecan verici buluntular sunan bu kazılardan çıkan eserler Şanlıurfa Müzesinde sergilenmektedir.

Dünya tarihinde ilk kez avcı-toplayıcı düzenden çiftçi üretici düzene geçildiği belirlenen kazılar incelendiğinde tarih öncesi insanın bu süreçte basit bir yaşam tarzıyla değil, oldukça karmaşık bir düşünce sistemine ve teknolojiye sahip olduğu görüldü.

Ayrıca dönemin inanç dünyasını yansıtan ritüel merkezleri Göbeklitepe'yi arkeolojik açıdan önemli kıldı. Göbeklitepe mimarisi ve tarih öncesi yaşama dair veriler bize bu dönem için beklenmedik düzeye ulaşmış bir kültürü iletiyor. Bölgede keşfedilmeyi bekleyen birçok tarihi miras olduğunu da bize anlatıyor.

Çağdaş sanatta Göbeklitepe dünya arkeoloji tarihinin en önemli keşiflerinden biri olan Göbeklitepe insanlık tarihine dair beklenmedik bir düzeye ulaşmış bir kültürü bizlere iletiyor. Bu gizemli ve eşsiz buluntular günümüz sanatçılarına da ilham veriyor. Coğrafi açıdan dünyanın en stratejik ve kavşak nitelikli noktasındaki bu topraklar, çok özel konumu nedeniyle uygarlıkların beşiği olmuştur.

Alman arkeolog Klaus Schmidt, bu eşsiz miras için "Kendi gücünün farkına varan insanoğlunun, doğanın parçası olmaktan çıkıp onu hükmetmeye giden yolu açtığı yerdir." şeklinde tanımını yapmıştır.

Binlerce yıl önce başlayan serüvenin çağdaş sanattaki yansımaları ve izleri çağın plastik değerleriyle yorumlanarak Türk sanat arşivine de yeni eserler kazandırıldı. Anadolu'nun tarihinden ve kültüründen beslenen Türk sanatının önemli temsilcileri kültürel miras, kültürel bellek ve dünden bugüne aktarılan sürece ışık tutacak bir koleksiyon oluşturmuşlardır. Aynı zamanda izleyicileri derin ve anlamlı bir etkileşime davet etmişlerdir.

Sanat, kültür ögesi olarak köklü bir kültürel birikimi olan ve en önemlisi bu kültürel birikimin farkında olan toplumlarda gerçek yerini ve değerini bulur.

Projede resim, heykel ve seramik alanlarında 44 sanatçının eserleri yer almaktadır. Çağdaş Sanatta Göbeklitepe projesine katkı sağlayan Kültür ve Turizm Bakanlığına, Şanlıurfa Valiliğine, İbrahim Özyavuz'a, Harran Belediyesine, Harran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesine, Göbeklitepe Kazı Başkanına, projenin danışma kuruluna, akademisyen ve sanatçılara sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Serap Ünal

Lisans eğitimini KTÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde ve Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünde bitirip, Yüksek Lisans eğitimini ve ardından Doktorasını Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsünde tamamladı.

Kendi alanında ulusal ve uluslararası 32 makale, 86 bildirisi bulunmaktadır. Basın Müzesi-İstanbul, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi (Atlas Sineması) –İstanbul, Antalya Arkeoloji Müzesi, İl Kültür Müdürlüğü Sergi Salonu - Isparta, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi – Burdur, İdil Biret- Serap Ünal, Konser-Kişisel Sergi- SDÜ Kongre Salonu, Uludağ Üniversitesi Sanat Galerisi - Bursa, Titanik Belüx - Belek, Muratpaşa Belediyesi Fuayesi Sergi Salonu - Antalya, Kaleiçi – Antalya, Maksem Cumhuriyet Sanat Galerisi (Sarnıç) Taksim – İstanbul, İzler Kişisel Sergi, GaleriM Sanat Galerisi, Armada-Ankara ve GaleriM Sanat Galerisi, Gümüşlük- Bodrum olmak üzere 13 kişisel sergisinin yanında 224 sanatsal etkinlik ve karma sergiye katılmıştır.

Kamboçya, ABD, Almanya, Romanya, Mısır, Ukrayna, İspanya, Belçika, Bulgaristan, Kazan, Türkmenistan, Azerbaycan, Çek Cumhuriyeti, Japonya vb. birçok ülkede alanıyla ilgili sanatsal ve akademik etkinliklere katıldı. Yurtiçi ve yurtdışı çeşitli resmi ve özel koleksiyonlarda eserleri yer almaktadır. Alanında 11 ödül sahibidir. Avrupa Birliği (AB), TÜBİTAK, BAKA vb. resmi devlet kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen 39 projede, proje yürütücüsü olarak görev yapmıştır. Yanı sıra, Arkeoloji ve Sanat Yayınlarından, “ Anadolu Pişmiş Toprak Kültüründe Göller Bölgesi” isimli bir kitap çalışması mevcuttur.

Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi’nde Öğretim Üyesi (Doçent) olarak Seramik ve Cam Bölümü Başkanlığı, Seramik Araştırma Uygulama Merkez Müdürlüğü ve Arkeoseramik ASD Başkanlığı görevlerini sürdürmektedir.

Paleolitik ve Mezolitik dönemlerden günümüze kadar ulaşan hatta çok daha öncesine giden mağara resimlerinden anlayabileceğimiz gibi sanat, mimesis ve gerekse poisesis olarak insanla birlikte var olmuştur. Bu bağlamda yayınlarında ve eserlerinde, 9000 yıllık seramik coğrafyası olan Anadolu’daki tinsel, mitolojik arkeoseramik ve geleneksel objelerden hareketle, bu kıymetli hazineyi estetik anlayışla, suje-obje ilişkisi bağlamında simgeselden soyuta taşımayı eserlerinde amaçlamıştır.

Eser Adı:	Göbekli-Tepe
Teknik:	Seramik, Elle Şekillendirme 1100 °C
Eser Ölçü:	98 x 20 cm.

Serap Ünal

SANATLA RİTÜELLEŞTİRME (RITUALIZATION)

Prehistoryanın gözbebeği Anadolu'muzun nadide merkezi Göbeklitepe'ye, binlerce yıl öncesine sanat dolu merhaba!

Paleolitik Dönem'den itibaren belli normlara bağımlı uygulanan davranışlardan oluşan toplumsal alışkanlıklar, adetler, değişmeden tekrarlanan hareket tarzları ve ritüeller ve bunların simgelendiği iki boyutlu görsellerle birlikte üç boyutlu nesneler, dolayısıyla büyüsel (majik), tinsel ve dini sembollerin betimlenmesi, zeitgeist sanatın günümüze evirilmesine, zamanla güzel sanatların gelişmesine önemli bir etken olmuştur. Bu kapsamda mekânsal olarak Göbeklitepe kuşkusuz sanat ve tüm kültür bilimlerine ışık saçan çok değerli bir merkezdir.

Sanatla tarihselliği bir araya getiren bu oluşumda etki faktörü yaratan tüm emek sahiplerine sonsuz teşekkürler.